

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

за дисертационния труд
на Наталия Викторова Николова

на тема:

PERSONAL AND ENVIRONMENTAL FACTORS
FOR ACHIEVEMENT MOTIVATION

(Личностни и социални фактори при мотивация за постижение)

за придобиване на образователна и научна степен

"Доктор", научна специалност 3.2. "Психология"

Дисертационният труд на Наталия Викторова Николова е разработен на английски език. Представява текст от 198 страници, от които 190 страници основен текст, цитирана литература от 377 източника, предимно на английски език. Текстът е илюстриран с 21 фигури и 49 таблици.

Темата е разработена грижливо и компетентно, като са анализирани почти 380 изследвания. Подробно е проследено и разработването на проблематиката в България, като в работата са използвани скали, разработени от български автори. Направен е анализ на основните направления в третирането на избрания научен проблем. Прави впечатление, че дисертантката познава много добре литературата в

областта, умее да анализира обемно съдържание и да прави адекватни изводи.

Работата е написана с отлично владение на професионалния английски език и стил, но се отличава с висока четивност и може да бъде лесно достъпна и за читатели вън от научните среди.

Структура на дисертацията

Изложението в дисертационния труд е структурирано в увод, две части, заключение и цитирана литература.

Въведението е много информативно и очертава в миниатюра дисертационния труд. След представяне актуалността на проблематиката и основните подходи за нейното изследване, се идентифицират съществени неизучени аспекти, които показват необходимостта от настоящото изследване. Следват формулировка на основната цел, подхода на „атакуване на проблема“ и стъпките, които са предприети за постигането на резултатите. Накратко е представена и структурата на дисертационния труд.

Първата част съдържа критичен обзор на литературата и се състои от пет раздела, като всеки един от тях разглежда основен подход в изучаването на мотивацията за постижение. Първият раздел е посветен на класическия подход като представя идеите на Хенри Мърей и Дейвид Макклелънд. Основните жалони тук са въвеждането на мотив за постигане на успех (потребност от постижение) и мотив за избягване на неуспех (страх от неуспех), които са основни конструкти в емпиричното изследване на дисертационния труд. Двата конструкта са проследени в съвременните публикации и са изведени основните им характеристики. Поставя се и акцент върху страха от успех, като са показани основните му детерминанти. Друг акцент в тази част на анализа са имплицитните и експлицитните мотиви.

В обзорната глава прави се прави подробен анализ на съвременните подходи при изследване на мотивацията за постижение: теорията за целите, значението на очакванията за успех, ценността на успеха и самоефективността. Представени са и атрибутивните теории на Уейнър и Ковингтън. В съвременната литература върху мотивацията за постижение все повече се обръща внимание на емоциите, свързани с постижението. Наталия Николова е направила задълбочен прочит на тези теории. Анализът на литературата завършва с компетентността и самодетерминацията като аспекти на мотивацията за постижение.

Втората част на дисертацията съдържа теоретичната рамка на емпиричното изследване на личностните и социалните фактори при мотивация за постижение. Дизайнът на изследването включва създаване на отделни теоретични модели за потребността от постижение и за страха от неуспех. При изследването на двата конструкта съответните теоретични модели обобщават основни съвременни подходи и представляват тяхна органична интеграция. Прави много добро впечатление майсторството, с което дисертантката формулира хипотезите си, като ги извлича от критичен анализ на литературата. Направено и качествено изследване с интервюта върху имплицитните теории за мотивацията за постижение и това какво представлява човекът, който е постигнал нещо значимо, на чиято основа са подбрани част от инструментите. Това изследване не е описано в дисертацията, но то играеше ролята на пилотен проект за ориентация в темата в българския културен контекст. Изборът на скалите за проверка на хипотезите показва зрялост на изследователя и умение да оперира с наличните скали така, че да получи по-икономични, работещи инструменти за изследването. Дисертацията съдържа и новосъздадена скала за концепт, включен в теоретичния модел, за който не са намерени съществуващи инструменти за измерване – склонност към споделяне и сътрудничество.

Във втората част са представени и резултатите от емпиричното изследване, с което се проверяват двата теоретични модела. Проверката на

хипотезите включва корелационен анализ за установяване на структурата на връзките между изследваните конструкти в двата теоретични модела с цел по-задълбоченото вникване в различията в динамиката на психичните явления. Изследвани са и предикторите на потребността от постижение и на страха от неуспех.

Особено добро впечатление прави дискусията. В нея детайлно се анализират връзките между изследваните променливи, те са умело вплетени в известните в литературата данни и по този начин са показани приносните моменти в дисертационния труд. Прецизно и с висока степен на рефлексивност са представени ограниченията на изследването и възможности за бъдещи проучвания, които изникват в хода на дискусията.

Методики на изследване и достоверност на получените резултати

В емпиричното изследване участват 452 лица; както обичайно, преобладават жените и младите хора, но извадката е разнообразна и осигурява значителна представителност.

В дисертацията се разглежда подробно процесът на адаптиране на скалите, с които се изследват основните променливи от теоретичния модел. Голяма част от тях се използват за първи път, други са нови за българския културен контекст. Направен е факторен анализ за смисловото съдържание на скалите, последвано от анализ на вътрешната консистентност на получените скали. Представени са характеристиките на българската извадка по скалите на всеки от използваните инструменти, като те са сравнени с оригиналните.

Анализът на данните е направен с корелационен и множествен регресионен анализ, което съответства на изискванията за проверка на издигнатите хипотези.

Научни приноси

Смятам, че научните приноси, отбелязани от авторката, са адекватни на постигнатите резултати. Няма да се спирам на всички, а ще подчертая само някои, които смятам за особено значими.

Работата е изградена върху два интегративни теоретични модела, създадени след внимателно и задълбочено проучване на съществуващите данни. Те съдържат широк спектър от променливи, чиито връзки преди не са били подлагани на анализ, като в него са включени и нови променливи, които са уникални за настоящата дисертация. За първи път в проучване на мотивацията за труд са използвани едновременно личностни и социални фактори в толкова широк спектър, който покрива няколко от основните подходи към изследването на този феномен. За особена ценност на работата считам създаването на нови скали, успешно транспониращи теоретичните разсъждения в емпирични конструкти. Като резултат от добрата теоретична работа, новосъздадените скали показват много добри психометрични характеристики и могат да се присъединят към инструментариума за бъдещи изследвания в областта.

Друго значително постижение на дисертацията е разграничението на мотивацията за постижение на два компонента: „Амбиция и решителност“ и „Конкурентност и доминантност в сферата на постиженията“. Всеки от двата компонента на потребността от постижение показва различен модел на корелация с личностните характеристики и фактори на средата, включени в модела. Компонентът „Амбиция и решителност“ демонстрира силни и значими корелации с някои личностни характеристики, като настойчивост, самоефикасност, самохаресване, споделяне, оптимистични очаквания и е отрицателно свързан с невротизъм, страх от успех и срам. Обратната тенденция се наблюдава при „Конкурентност и доминантност в сферата на

постиженията“ - силни и значими корелации с условно чувство за собствена ценност, перфекционистични опасения, срам, песимистични очаквания, невротизъм, страх от успеха, като връзката с харесването на себе си е отрицателна. Авторът прави извода, че желанието за превъзходство и склонността към социално сравнение са по-тясно свързани с дезадаптивни личностни характеристики, докато стремежът към усъвършенстване и постоянство е по-тясно свързан с гравивни личностни черти и тенденции.

Друг приносен момент са и разкритите връзки на аспекти на средата и потребността от постижение, като социалното сравнение и родителският натиск (комбинацията между родителски очаквания и родителска критичност) се очертават като фактори, които обясняват предимно конкурентността и доминантността в сферата на постиженията. Компонентът амбиция и решителност е свързан с включване и принадлежност към социални групи и социална подкрепа, като същевременно демонстрира стабилна връзка с удовлетвореността от живота.

Публикации по дисертационния труд

Дисертацията е публикувана в съществените си части в общо четири публикации. Една от тях е самостоятелна студия на английски език в Годишника на Софийския университет, книга Психология, втората – също самостоятелна студия на английски език в Годишника на Софийския университет, книга за докторанти на философски факултет. Последните две са публикувани пълни доклади в сборници от международни конференции, съвместни с научния ръководител. Тези публикации удовлетворяват минималните национални изисквания за дисертационен труд за доктор по психология и значително ги надхвърлят.

Автореферат

Представеният автореферат отразява коректно основното съдържание и научните приноси на дисертационния труд, разработен е много добре и може да бъде публикуван за официална защита.

Заключение

На основа на изложените достойнства на дисертационния труд считам, че той отговаря на условията за присъждане на научната и образователна степен "Доктор". Авторката Наталия Викторова Николова отговоря на всички изисквания, поради което препоръчвам да ѝ бъде дадена научната степен „Доктор“ в научното направление 3.2 „Психология“.

София, 6 март 2022 г.

ПОДПИС:

Проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева